

Min gröna mediepolitik för Sverige

Niclas Malmberg*

Att det finns en mångfald av nyhetsredaktioner som på olika nivåer och ur olika perspektiv bevakar vad som sker, sätter händelser i sammanhang och bidrar med fördjupande analyser, är centralt för en fungerande demokrati. Utan denna nyhetsförmedling skulle vi som medborgare ha svårare att navigera i samhället och svårare göra initierade val av partier i allmänna val, oavsett om det handlar om kommun, region eller riksdag. Utan grävande journalister skulle missförhållanden eller direkt maktmissbruk från myndigheters sida i större utsträckning kunna gå under radarn, och den som behandlats orättfärdigt skulle ha svårare att få upprättelse. Kort sagt arbetar journalister i demokratis tjänst.

Att skattemedel används i form av olika mediestöd, för att skapa förutsättningar för bland annat lokal journalistik, är därför inte väsensskilt från att skatte-

* Niclas Malmberg är f d riksdagsledamot och f d kultur- och mediepolitisk talesperson för miljöpartiet. Han har också varit ledamot i bl a presstödsnämnden och Förvaltningsstiftelsen för SR, SVT och UR och varit med i flera av de statliga utredningarna kring mediestöd, public service och tryck- och yttrandefrihetslagen sedan millennieskiftet. I dag driver han verksamhet på Salsta Slott i norra Uppland.

medel används för att privata bussföretag ska kunna köra linjetrafik, eller att förskolor i huvudsak är offentligt finansierade. Mediestödet är *inte* ett branschstöd i syfte att upprätthålla en arbetsmarknad. Det är till för att medfinansiera en för samhället viktig verksamhet som inte bär sig fullt ut på egen hand. Precis som priset för bussbiljetten eller barnomsorgsavgiften skulle hamna på omöjliga nivåer om den offentliga finansieringen drogs undan, skulle prenumerationskostnaderna för den mindre lokaltidningen bli orimligt hög om inte presstödet fanns – med färre prenumeranter och behov av ytterligare prishöjningar som resultat, i en negativ spiral.

Detta sagt är det förstås inte så att all journalistik lever upp till skolboksexemplet över god journalistik. Vi ser dagligen artiklar och nyhetsinslag som är vilseledande eller direkt felaktiga, där saker rycks ur sitt sammanhang eller spetsas till i en rubrik som ska fungera som klickbete utan substans. Tidspress och jakt på att i stunden maximera antalet läsare utmanar den seriösa journalistiken, men är inte ett principiellt argument mot offentlig medfinansiering till redaktionellt arbete. Däremot argument för att det måste finnas tydliga avgränsningar för hur ett mediestöd ska vara utformat.

Direkt ekonomiskt bidrag till pressen har funnits i Sverige sedan 1965, och stommen i dagens pressstödssystem är densamma sedan 1970-talet, även om det kompletterats med nya bidragsformer de senaste åren. Presstödet är inte heller någon svensk företeelse, de flesta länder i Europa har någon form av presstöd. Utvecklingen går inte heller mot minskat behov av

stöd – den digitala utvecklingen har tvärt om lett till ökat behov, av flera anledningar.

Den mest uppenbara anledningen är att tidningshusens annonsintäkter i extremt snabb takt gått förlorade när annonsörerna ansett sig få bättre utväxling genom annonsering på digitala plattformar som Google och Facebook. Inget talar för att denna utveckling skulle kunna vändas eller ens brytas, de metoder att annonsera som når flest och med bäst träffsäkerhet kommer att vara annonsörernas första val, och lokaltidningen är då i kölvattnet på de globala giganterna. Något som ytterligare spär på de ekonomiska svårigheterna är att i omställningen från papperstidningar till digitala prenumerationer sjunker också betalningsviljan hos prenumeranten, då många är invanda i att det som finns på nätet ska vara gratis. Men kostnaden för att anställa journalister är inte lägre bara för att nyheterna publiceras digitalt, och även om man kapar kostnader för tryck och distribution äts detta i viss mån upp av kostnader för den teknik som behövs för den digitala publiceringen.

Det är inte så att sociala medier, och alla de nyheter som sprids fritt, har gjort att behovet av en mångfald av traditionella nyhetsredaktioner har minskat. Snarare kan vi konstatera ett ökat behov, om källkritisk nyhetsförmedling ska kunna väga upp den flora av felaktigheter, direkta lögner och vilseledande propaganda som nu sprids snabbare, mer målmedvetet och till fler än någonsin tidigare.

Den utveckling som vi såg under 2010-talet, med allt färre nyhetsredaktioner runt om i landet, har kunnat brytas med det så kallade vita-fläckar-stödet. Och det

är svårt att se någon annan lösning än att det även fortsättningsvis behövs ett mediestöd som både träffar rätt och är tillräckligt kraftfullt. Generella branschstöd, som t ex reducerad arbetsgivaravgift för journalister, riskerar att bli urvattnade om de kommer alla till del, oavsett vilken typ av journalistik det handlar om, eller leda till ökade kostnader för kontroll om avgränsningar ska göras för att urskilja vilka som verkligen arbetar med allmän nyhetsförmedling.

Varje bidragssystemets baksida är en risk för missbruk. Att också mediestöd riskerar att komma aktörer till del som egentligen inte borde kunna komma ifråga är självklart. Fusk i form av att tidningar inte har så många egentliga prenumeranter som man försökt låta påskina, eller så stor andel eget material som regelverket kräver har förekommit, och kommer att finnas. Bidragsentreprenörer är ett begrepp som använts om aktörer där man kan fundera om syftet är den redaktionella verksamheten, eller om det är möjligheterna att erhålla presstöd som varit den drivande kraften. En annan diskussion har rört de aktörer som erhåller presstöd trots att de nyheter man förmodas förmedla antingen innehåller en hög grad av direkta felaktigheter, eller konsekvent är vinklade så skevt att den som tar del av innehållet får en förvrängd verklighetsuppfattning.

Med det nya mediestödet till de som etablerar redaktionell verksamhet i så kallade vita fläckar gjordes ett försök att komma till rätta med vissa avarter. Detta bland annat genom att ställa krav att den som vill erhålla stöd måste ansluta sig till det medieetiska systemet, eller på motsvarande sätt visa att man lever

upp till en god medieetik. Det senare visade sig dock vara en papperstiger – att ansluta sig till det medie-etiska systemet utan ambitioner att faktiskt efterleva dess regler är enkelt.

Men kasta inte ut barnet med badvattnet! Grundtanken med det så kallade vita fläckar-stödet var riktig, och det har potential att både förfinas, för att verkligen exkludera aktörer som inte har någon ambition att bedriva seriös redaktionell verksamhet, och breddas så att det kan ersätta den flora av olika mediestöd som finns idag.

Grundprinciperna för ett sådant stöd måste vara:

1) Stödet ska riktas till redaktionell verksamhet, och det oavsett i vilken form nyheterna sedan publiceras. En ekonomisk redovisning ska inkrävas där den som erhållit stöd kan visa att stödet använts till just redaktionell verksamhet, inte för att t ex driva ett nationalistiskt dagis (för att använda den f d tidningen *Nationell idag* som exempel på avart).

2) Stödet får inte vara den enda intäktskällan. Även om det är svårt att fullt ut finansiera journalistiskt arbete genom läsarintäkter, är det rimligt att kräva att viss del av finansieringen sker genom olika former av läsarintäkter.

3) Stödet ska vara behovsprövat och inte vara utformat som ett rättighetsstöd som trillar ut så snart några enkla krav har uppnåtts. Mediestödsnämnden måste alltid ha mandat att besluta om stöd i varje enskilt fall, och då också kunna neka stöd till aktörer som man finner inte ägnar sig åt allmän nyhetsjournalistik.

4) För att erhålla statsbidrag måste krav ställas att man lever upp till Sveriges grundlagars formuleringar

om demokrati och alla människors lika värde. Grundlagen stipulerar att all offentlig förvaltning har att utgå från dessa principer, och mediestödsnämndens arbete kan inte undantas från detta. På samma sätt som Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällefrågor (MUCF) fördelar bidrag i syfte att stärka demokratin, och därför nekar bidrag till organisationer som bryter mot demokratiska principer, måste det tydliggöras att även mediestödet syftar till att stärka demokratin och därför inte kan komma i fråga för aktörer som motarbetar ett demokratiskt samhälle eller företräder rasism, sexism, funkofofi eller annan diskriminering.

5) Stödet ska enbart kunna ges till aktörer som strävar efter att verka inom ramarna för en god medie-etisk sed. Att konsekvent publicera direkta lögner eller felaktigheter kan inte belönas med statsbidrag, och att mediestödsnämnden börjat avslå ansökningar från den typen av aktörer är ett viktigt steg i rätt riktning. Men ribban måste sättas högre än så. Det måste i det redaktionella arbetet finnas en strävan att låta båda sidor i en konflikt komma till tals och att enskilda personer inte hängs ut utan möjlighet att ge svar. Även om inte kraven kan ställas på varje enskild artikel måste en samlad bedömning av en publikation vara att den är neutral i sin nyhetsförmedling, verifierar uppgifter innan de sprids som fakta, undviker publicering av lösa rykten, ger läsaren hjälp att tolka nyheter och skeenden och publicerar nyheter som är av allmänt intresse.

Möjligheterna i Sverige att publicera tankar och åsikter är idag bättre än någonsin tidigare. Samtidigt riskerar vi alla att slutas in i bubblor där vi matas med

ensidig information beroende på vilken bubbla vi befinner oss i. Ett mediestöd som stöttar aktörer som slår hål på sådana bubblor genom att i ett och samma sammanhang ge olika perspektiv är därför viktigare än någonsin tidigare.

Yttrandefrihet ska inte blandas samman med mediestöd. Det står alla fritt att yttra i princip vad som helst, även om det är lögn och förbannad dikt som uttalas. Att dra klicken till sig med hårt skruvade rubriker är inte ett brott. Men yttrandefrihet är inte liktydigt med rätt att få betalt för att yttra vad som helst. Givet att utgångspunkten för mediestödet är att med skattemedel finansiera verksamhet som är viktig för samhället och för att upprätthålla demokratin, innebär det samtidigt att mediestödet avgränsas till just sådan verksamhet. Och rätt utformat kan ett mediestöd därför ge incitament till aktörer som kanske ligger på gränsen till vad som är god medieetik att säkra att man är stödberättigad, genom att inte skruva rubriker och faktiskt göra en faktagranskning för att se om den där nyheten som verkar för bra för att vara sann verkligen är sann.

Utifrån den första punkten ovan skulle även kommersiella radio- och tv-kanaler kunna ges stöd för den del av verksamheten som handlar om nyhetsförmedling. Utifrån den andra punkten skulle däremot public service vara diskvalificerat från detta stöd, då man inte har (och inte heller ska ha!) några direkta intäkter från de som tar del av programmen. Den finansieringsform för public service som riksdagen i bred enighet beslutade om förra mandatperioden är långsiktigt hållbar, och det finns ingen orsak att under överskådlig tid

ändra på den. Däremot kan förstås själva nivån vara föremål för diskussion, men i beaktande av resonemanget ovan om inre mångfald. En av public service stora styrkor är att olika former av program, från enkel underhållning till kvalificerade dokumentärer, blandas i ett sammanhang. Fördelarna av att människor nås av annat än det man själv söker eller förväntar sig ska inte underskattas, det bryter barriärer och hjälper oss alla att vidga våra vyer.

En mer aktuell fråga än former för finansieringen av public service eller nivån på densamma är principen att det *inte* är riksdag och regering som ska styra det redaktionella innehållet i det SVT, SR och UR publicerar. Mantrat ”se vad som händer i Ungern och Polen” kan uppfattas tjatigt, men det gör det inte mindre relevant. Stora steg har de senaste åren tagits för att öka public service oberoende gentemot den politiska nivån, men det sista steget återstår: att befästa detta oberoende i grundlag, eller i varje fall med motsvarande starka skydd. Ett aldrig så väl utformat system kan snabbt förändras så länge det ”bara” är formulerat i vanlig lag, och kommande tillfälliga riksdagsmajoriteter har som läget är har nu möjlighet att med ett klubbslag ta makten över public service programverksamhet. Ett grundlagsskydd är ingen garant mot att det inte kan hända. Men genom att i alla fall kräva två likalydande riksdagsbeslut med ett allmänt val mellan, säkerställs att en sådan förändring då blir föremål för en offentlig debatt, med möjlighet för folket att välja en annan riksdagsmajoritet.

Vi kan inte ta vår demokrati för given, den kommer att utmanas. Och mediepolitiken är fortsatt en av de

viktigaste bastionerna för att motverka en nedmontering av demokratin och värna alla människors lika värde så väl som den enskilda människans rättigheter.